

TEXNIKUMLARDA KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN TA'LIM TIZIMINI BAHOLASH

DOSHANOVA QALLIXAN
QORAO'ZAK 2-SONLI TEXNIKUM
MAXSUS FAN O'QITUVCHISI

Annotatsiya. Mazkur maqolada texnikumlarda kompetensiyaga asoslangan ta'lim tizimining mazmuni, uning an'anaviy ta'limdan farqi hamda baholash mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, kompetensiyalarni baholashda qo'llaniladigan zamonaviy metodlar va mezonlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kompetensiyaga asoslangan ta'lim, kompetensiya, baholash tizimi, kasbiy ta'lim, texnikum, amaliy ko'nikmalar, baholash mezonlari, rubrika, portfolio, situatsion topshiriqlar, kuzatuv (observatsiya), formativ va summativ baholash, ta'lim sifati, kasbiy kompetensiya, mehnat bozori talablari

ASSESSMENT OF COMPETENCY-BASED EDUCATION SYSTEM IN TECHNICAL

DOSHANOVA QALLIXAN
TECHNICAL COLLEGE NO. 2, QARAOZEK
SPECIALIZED SUBJECT TEACHER

Abstract . This article examines the content of competency-based education in technical colleges, its differences from traditional education, and assessment mechanisms. It also analyzes modern methods and criteria used in assessing competencies.

Keywords: *competency-based education, competency, assessment system, vocational education, technical college, practical skills, assessment criteria, rubric, portfolio, situational tasks, observation, formative and summative assessment, quality of education, professional competence, labor market requirements.*

ОЦЕНКА СИСТЕМЫ КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ТЕХНИКУМАХ

ДОШАНОВА КАЛЛЫХАН

ТЕХНИКУМ №2, КАРАУЗЕК

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДИСЦИПЛИН

Аннотация. *В данной статье рассматривается содержание компетентностно-ориентированного обучения в техникумах, его отличия от традиционного образования, а также механизмы оценки. Кроме того, анализируются современные методы и критерии оценки компетенций.*

Ключевые слова: *компетентностно-ориентированное обучение, компетенция, система оценки, профессиональное образование, техникум, практические навыки, критерии оценки, рубрика, портфолио, ситуационные задания, наблюдение, формирующее и итоговое оценивание, качество образования, профессиональная компетентность, требования рынка труда.*

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biri — nafaqat nazariy bilim berish, balki o'quvchilarda amaliy ko'nikmalar, mustaqil fikrlash va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishdan iboratdir. Ayniqsa, texnikumlar kabi o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarida bu

masala yanada dolzarb hisoblanadi, chunki ular mehnat bozoriga bevosita tayyor kadrlarni yetkazib beradi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda ta’lim tizimini tubdan isloh qilishga qaratilgan keng ko‘lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan qaror va farmonlarda ta’lim sifatini oshirish, uni xalqaro standartlarga moslashtirish hamda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni joriy etish alohida ta’kidlab o‘tilgan.

Xususan, 2019-yilda qabul qilingan **“O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”** hamda kasbiy ta’lim tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan farmonlarda ta’lim mazmunini yangilash, amaliyotga yo‘naltirilgan o‘qitishni kuchaytirish va baholash tizimini takomillashtirish asosiy yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Shuningdek, professional ta’lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan qarorlarda texnikumlarda o‘quv jarayonini ishlab chiqarish bilan integratsiya qilish, dual ta’lim elementlarini joriy etish hamda o‘quvchilarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, baholash tizimini ham tubdan qayta ko‘rib chiqishni talab etadi.

An’anaviy ta’lim tizimida asosiy e’tibor o‘quvchilarning nazariy bilim darajasini aniqlashga qaratilgan bo‘lsa, kompetensiyaga asoslangan yondashuvda bilimni real hayotiy va kasbiy vaziyatlarda qo‘llay olish darajasi ustuvor ahamiyat kasb etadi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning faqat “nimani bilishi”ni emas, balki “nima qila olishi”ni ham baholashni nazarda tutadi.

Shu bois, texnikumlarda kompetensiyaga asoslangan ta’lim tizimini joriy etish bilan bir qatorda, uni samarali baholash mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish bugungi kunning muhim ilmiy va metodik masalalaridan biri hisoblanadi.

Kompetensiyaga asoslangan ta'lim — bu o'quv jarayonini natijaga yo'naltirgan holda tashkil etish bo'lib, bunda asosiy e'tibor o'quvchilarning egallagan bilimlarini amaliy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga qaratiladi. Mazkur yondashuvda ta'lim mazmuni faqat nazariy bilimlar majmuasi bilan cheklanmay, balki real hayotiy va kasbiy vazifalarni hal etishga xizmat qiluvchi integrallashgan ko'nikmalar tizimini o'z ichiga oladi.

Kompetensiya tushunchasi ko'p komponentli bo'lib, u quyidagi tarkibiy qismlarning uyg'unlashuvidan iborat:

- **Bilim (knowledge)** — fan va kasbga oid nazariy asoslar
- **Ko'nikma (skills)** — amaliy faoliyatni bajarish qobiliyati
- **Munosabat (attitude)** — mas'uliyat, motivatsiya va kasbiy qadriyatlar

Shu jihatdan, kompetensiya — bu o'quvchining bilim, ko'nikma va munosabatlarini integratsiyalashgan holda real hayotiy vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyatidir.

Texnikumlarda kompetensiyaga asoslangan ta'lim quyidagi asosiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltiriladi:

- **Kasbiy kompetensiya** — o'z mutaxassisligi bo'yicha amaliy vazifalarni mustaqil va sifatli bajarish qobiliyati
- **Axborot-kommunikatsiya kompetensiyasi** — zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish, ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish va uzatish ko'nikmasi
- **Muammolarni hal qilish kompetensiyasi** — turli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish va ularni baholash qobiliyati
- **Jamoda ishlash kompetensiyasi** — hamkorlikda faoliyat yuritish, kommunikativ madaniyatga rioya qilish va ijtimoiy moslashuvchanlik

Bundan tashqari, zamonaviy ta'lim talablariga muvofiq quyidagi transversal (umumkasbiy) kompetensiyalar ham muhim hisoblanadi:

- Tanqidiy fikrlash
- Moslashuvchanlik va kreativlik
- O'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati

Mazkur yondashuvning muhim jihati shundaki, ta'lim jarayoni bevosita mehnat bozori ehtiyojlari bilan uzviy bog'lanadi. Natijada bitiruvchilar nafaqat nazariy bilimga ega bo'ladi, balki real ishlab chiqarish sharoitida samarali faoliyat yurita oladigan raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanadi.

Shu bois, kompetensiyaga asoslangan ta'lim tizimi texnikumlarda sifatli kadrlar tayyorlashning metodologik asosi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kompetensiyaga asoslangan baholash — bu o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatini aniqlashga qaratilgan tizimli jarayondir. Mazkur baholash yondashuvi an'anaviy baholashdan tubdan farq qilib, natijaga yo'naltirilganligi va real hayotiy vaziyatlarga mosligi bilan ajralib turadi.

An'anaviy baholashda asosan o'quvchining nazariy bilimlari test yoki yozma ishlar orqali tekshiriladi. Kompetensiyaga asoslangan baholashda esa bilimning amaliy qo'llanilishi, muammoni hal qilish jarayoni va yakuniy natija kompleks tarzda baholanadi.

Ushbu baholash tizimi quyidagi asosiy xususiyatlarga ega:

Birinchidan, faqat nazariy bilim emas, balki amaliy faoliyat baholanadi. O'quvchining bilimni real vaziyatlarda qo'llay olishi, kasbiy topshiriqlarni bajarish darajasi asosiy mezon sifatida qaraladi. Masalan, texnikumda o'quvchi nafaqat nazariy savollarga javob berishi, balki amaliy ishni mustaqil bajarishi orqali baholanadi.

Ikkinchidan, baholash jarayoni va natijasi birgalikda inobatga olinadi. Ya'ni, faqat yakuniy natija emas, balki unga erishish jarayonidagi yondashuv,

tanlangan usullar va faoliyat bosqichlari ham baholanadi. Bu o'quvchining fikrlash jarayonini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Uchinchidan, o'quvchi baholash jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. U o'z faoliyatini tahlil qilish, o'z-o'zini baholash va refleksiya qilish orqali o'quv jarayonida subyekt sifatida qatnashadi. Bu esa mustaqil fikrlash va mas'uliyat hissini rivojlantiradi.

To'rtinchidan, baholash real hayotga yaqin vazifalar asosida tashkil etiladi. Situatsion topshiriqlar, loyihalar va amaliy muammolar orqali o'quvchining haqiqiy kasbiy tayyorgarligi aniqlanadi. Bunday yondashuv mehnat bozori talablariga mos kompetensiyalarni aniqlashda samarali hisoblanadi.

Bundan tashqari, kompetensiyaga asoslangan baholash quyidagi qo'shimcha jihatlar bilan ham tavsiflanadi:

- mezon (kriterial) asosida baholashning ustuvorligi;
- individual yondashuv va differensial baholash imkoniyati;
- doimiy (formativ) va yakuniy (summativ) baholashning uyg'unligi;
- baholashning shaffofligi va aniqligi.

Xulosa qilib aytganda, kompetensiyaga asoslangan baholash tizimi o'quvchilarning real kasbiy tayyorgarligini aniqlash, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Texnikumlarda kompetensiyaga asoslangan ta'limni samarali amalga oshirish uchun baholash jarayoni turli metod va vositalar orqali kompleks tarzda tashkil etilishi zarur. Bunda asosiy e'tibor o'quvchilarning bilimni amaliy faoliyatda qo'llay olish darajasini aniqlashga qaratiladi.

Quyidagi baholash usullari texnikum sharoitida eng samarali hisoblanadi:

1. Portfolio baholash. Portfolio — bu o'quvchining ma'lum vaqt davomida bajargan ishlarining tizimli to'plami bo'lib, u orqali o'quvchining

rivojlanish dinamikasi baholanadi. Portfolio tarkibiga laboratoriya ishlari, loyiha natijalari, amaliy topshiriqlar, mustaqil ishlar va refleksiya yozuvlari kiritiladi.

Ushbu usulning afzalligi shundaki, u o'quvchining faqat yakuniy natijasini emas, balki uning rivojlanish jarayonini ham aks ettiradi.

2. Amaliy topshiriqlar orqali baholash. Mazkur usul kompetensiyaga asoslangan baholashning eng muhim shakllaridan biri hisoblanadi. Bunda o'quvchilarga kasbiy faoliyatga yaqin bo'lgan vazifalar beriladi. Masalan, texnikumlarda:

- laboratoriya ishlari
- ishlab chiqarish amaliyoti
- loyihaviy topshiriqlar

orqali o'quvchining bilimni real vaziyatda qo'llay olish qobiliyati baholanadi. Bu usul kasbiy kompetensiyalarni aniqlashda yuqori samaradorlikka ega.

3. Kuzatuv (observatsiya). Kuzatuv — bu o'quvchining o'quv jarayonidagi faoliyatini bevosita monitoring qilish orqali baholash usulidir. O'qituvchi maxsus ishlab chiqilgan mezonlar asosida o'quvchining:

- ish jarayonidagi ishtiroki
- muammolarni hal qilish usullari
- jamoa bilan ishlash darajasi

kabi jihatlarni baholaydi. Ushbu usul ayniqsa amaliy mashg'ulotlar va guruhli ishlarda samarali qo'llaniladi.

4. Test va situatsion topshiriqlar. Test topshiriqlari o'quvchilarning nazariy bilim darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lsa, situatsion (vaziyatli) topshiriqlar esa ularning bilimni amaliy vaziyatlarda qo'llay olish darajasini baholash imkonini beradi. Situatsion topshiriqlarda o'quvchiga muayyan muammo yoki kasbiy vaziyat beriladi va undan ushbu vaziyatga mos yechim ishlab chiqish talab etiladi.

Umuman olganda, kompetensiyaga asoslangan baholashda ushbu usullarning integratsiyalashgan holda qo'llanilishi yuqori natija beradi. Ya'ni, birgina usul bilan cheklanib qolmasdan, portfolio, amaliy topshiriqlar, kuzatuv va test metodlarini uyg'unlashtirish orqali o'quvchining haqiqiy kompetensiya darajasini aniqlash mumkin.

Kompetensiyaga asoslangan ta'limda baholashning aniqligi va xolisligini ta'minlash uchun aniq mezonlar (kriteriyalar) ishlab chiqilishi zarur. Mezonlar o'quvchilarning faoliyatini baholashda yagona standartni ta'minlab, baholash jarayonining shaffofligi va obyektivligini oshiradi.

Kompetensiyani baholashda quyidagi asosiy mezonlar muhim hisoblanadi:

- **Vazifani mustaqil bajarish darajasi** — o'quvchining topshiriqni o'qituvchi yordamisiz bajarish qobiliyati
- **Muammoni hal qilish usullari** — tanlangan strategiya, mantiqiy yondashuv va qaror qabul qilish sifati
- **Natijaning sifat darajasi** — bajarilgan ishning aniqligi, to'liqligi va standartlarga mosligi
- **Innovatsion yondashuv mavjudligi** — ijodkorlik, yangi g'oyalar va noan'anaviy yechimlardan foydalanish

Mazkur mezonlar asosida baholashni yanada aniqlashtirish uchun darajaviy (level-based) tizim qo'llaniladi.

Mezonlar	Past daraja	O'rta daraja	Yuqori daraja
Mustaqillik	Vazifani faqat yordam bilan bajaradi	Asosan mustaqil, ayrim xatolar mavjud	To'liq mustaqil va ishonchli bajaradi
Muammoni hal qilish	Oddiy usullardan foydalanadi, qiynaladi	To'g'ri yondashuv tanlaydi, lekin mukammal emas	Optimal va samarali yechim topadi

Mezonlar	Past daraja	O'rta daraja	Yuqori daraja
Natija sifati	Natija to'liq emas yoki xatoli	Asosan to'g'ri, kichik kamchiliklar bor	Yuqori sifatli, aniq va to'liq
Innovatsiya	Ijodkorlik deyarli yo'q	Ba'zi yangi yondashuvlar mavjud	Yangi va samarali g'oyalar qo'llaydi

Darajalar tavsifi (umumlashtirilgan)

- **Past daraja** — o'quvchi topshiriqni bajarishda ko'makka muhtoj, bilimni amaliyotda qo'llashda qiynaladi
- **O'rta daraja** — o'quvchi topshiriqni mustaqil bajaradi, biroq ayrim kamchiliklar mavjud
- **Yuqori daraja** — o'quvchi vazifani to'liq, sifatli va mustaqil bajaradi, ijodiy yondashuv namoyon etadi

Kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini texnikumlarda joriy etish jarayoni muayyan tashkiliy, metodik va resurs bilan bog'liq muammolar bilan kechmoqda. Ushbu muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Avvalo, **o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli darajada emasligi** muhim muammolardan biri hisoblanadi. An'anaviy baholash tizimiga o'rganib qolgan pedagoglar uchun kompetensiyaga asoslangan baholashni amaliyotga tatbiq etish muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Xususan, mezonlar ishlab chiqish, rubrikalar tuzish va amaliy topshiriqlarni baholash bo'yicha yetarli tajriba shakllanmagan.

Ikkinchi muammo — **baholash mezonlarining aniq va standartlashtirilmaganligidir**. Ko'plab hollarda baholash subyektiv xarakterga ega bo'lib, bu esa natijalarning ishonchliligi va taqqoslanishini

pasaytiradi. Mezonlarning yagona tizimi mavjud bo'lmaganda o'qituvchilar o'rtasida baholashda tafovutlar yuzaga keladi.

Uchinchi muhim muammo — **vaqt va resurs yetishmasligidir**. Kompetensiyaga asoslangan baholash ko'proq vaqt, individual yondashuv va qo'shimcha metodik materiallarni talab qiladi. Texnikumlarda esa o'quv yuklamasining yuqoriligi va moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi bu jarayonni murakkablashtiradi.

Shu bilan birga, ayrim hollarda **raqamli vositalardan yetarli foydalanilmayotgani** ham baholash samaradorligini pasaytiruvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi amaliy yechimlar taklif etiladi:

Birinchidan, **o'qituvchilarning malakasini tizimli oshirish** zarur. Bu jarayonda kompetensiyaga asoslangan ta'lim va baholash metodikasi bo'yicha maxsus treninglar, seminarlar va amaliy mashg'ulotlar tashkil etilishi lozim. Ayniqsa, baholash rubrikalarini ishlab chiqish va qo'llash bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirish muhimdir.

Ikkinchidan, **standart baholash mezonlari va metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish** talab etiladi. Bu baholashning obyektivligini ta'minlab, barcha ta'lim muassasalarida yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, **raqamli baholash tizimlarini joriy etish** muhim ahamiyatga ega. Elektron platformalar orqali testlar, portfolio va monitoring jarayonlarini avtomatlashtirish o'qituvchilarning vaqtini tejaydi hamda baholash jarayonini shaffof qiladi.

To'rtinchidan, **ta'lim jarayonini ishlab chiqarish bilan integratsiyalash** orqali baholashning amaliy yo'nalishini kuchaytirish mumkin. Bu o'quvchilarning real kasbiy kompetensiyalarini aniqlashda samarali natija beradi.

Texnikumlarda kompetensiyaga asoslangan ta'lim tizimini baholash — zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, sifatli va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning muhim omili hisoblanadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarning nafaqat nazariy bilim darajasini, balki ularning bilimni amaliy faoliyatda qo'llay olish, mustaqil qaror qabul qilish va kasbiy vazifalarni samarali bajarish qobiliyatini aniqlash imkonini beradi.

To'g'ri tashkil etilgan baholash tizimi o'quvchilarning real kasbiy tayyorgarligini obyektiv baholash, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda individual rivojlanish yo'nalishlarini belgilashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, baholash mezonlarining aniqligi va shaffofligi ta'lim sifatini oshirishga, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida samarali pedagogik hamkorlikni shakllantirishga yordam beradi.

Kompetensiyaga asoslangan baholashni yanada takomillashtirish maqsadida quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- baholash mezonlarini standartlashtirish va amaliyotga joriy etish;
- o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini doimiy rivojlantirish;
- raqamli baholash vositalaridan keng foydalanish;
- ta'lim jarayonini ishlab chiqarish bilan integratsiyalash orqali

amaliy yo'nalishni kuchaytirish.

Xulosa qilib aytganda, kompetensiyaga asoslangan baholash tizimini samarali joriy etish texnikum bitiruvchilarining mehnat bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta'minlaydi va ta'lim tizimining umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. **“O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida”.**

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentabrdagi PF-5812-son Farmoni. **“Professional ta’lim tizimini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”**.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 7-avgustdagi 466-son qarori. **“Professional ta’lim tizimini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”**.
4. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2020.
5. UNESCO. **Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives**. — Paris, 2017.
6. OECD. **The Definition and Selection of Key Competencies (DeSeCo)**. — Paris, 2005.
7. Philippe Perrenoud. **Developing Competencies in School**. — Geneva, 1999.
8. John Biggs. **Teaching for Quality Learning at University**. — Open University Press, 2003.
9. David Boud. **Assessment 2020: Seven Propositions for Assessment Reform in Higher Education**. — Sydney, 2010.
10. Ziyomuhamedov B. **Pedagogika asoslari**. — Toshkent, 2018.